

Bližší informace k projektu GLAM

Budoucnost

Trend je jasný: stále více lidských aktivit se přesouvá do online prostoru. Internet je první místo, kde dnes lidé hledají informace i vzdělání a tato tendence bude pravděpodobně dále sílit. To si uvědomuje i řada muzeí, která těmto změnám vychází vstříc. Špičkou ve využití online možností je zřejmě amsterodamské [Rijksmuseum](#) se svou aplikací Rijkstudio ([podívejte se na video](#)).

Rijksmuseum je výrazné i offline. Oslavy znovuotevření po rekonstrukci.

Rijksmuseum uvolnilo přes 300 000 svých obrazů, se kterými si můžete hrát tak kreativně, jak jen Vám fantazie dovolí. Obrazy si můžete dokonce bezplatně stáhnout v nejvyšším rozlišení a nalepit třeba na auto (samozřejmě, že ne každé muzeum má takto použitelné objekty, ale berte to jen jako ukázkou, co vše je díky svobodným licencím možné). V Rijksmuseum šli dokonce tak daleko, že kopie jejich obrazů můžete klidně i prodávat a neuvést přitom jejich zdroj nebo autora (to sdělují licencí [CC0](#)). Ekonomická sebevražda a odliv návštěvníků se nekonaly. Naopak - zveřejnění sbírek pod svobodnou licencí pro muzeum znamenalo především skvělou reklamu, která ho nic nestojí. I díky ní Rijksmuseum zaznamenalo [největší nárůst návštěvnosti](#) mezi světovými muzei v posledních deseti letech. Více se dočtete v [Rijksmuseum Case Study - Sharing free, high quality images without restrictions makes good things happen](#).

What will you create?

The image you just downloaded is supersharp. Sharp enough to turn a single detail into a shirt. Or a car. Or a phone case. Start creating your own masterpiece!

View tips and examples >

[inspirace z Rijksstudia](#)

Svoje sbírky pod licencí CC0 dále uvolnily např. [newyorské Metropolitan museum of Art](#), [newyorská Public Library](#) nebo [J. Paul Getty Trust](#).

Pro podobnou licenci ([CC BY-SA](#), která ovšem vyžaduje uvedení zdroje a která na Wikipedii převládá) se rozhodly např. německý [Bundesarchiv](#), [Muzeum umění a řemesel v Hamburku](#), [dánské Nationalmuseet](#), stockholmský muzejní trojlístek LHS ([příběh tamní digitalizace zde](#)): [Livrustkammaren](#), Skoklosters Slott (podívejte se na [rozbušku z 17. století ve 3D](#)) a Hallwylska Museet, do kterého si můžete „zajít“ na [prohlídku ve 3D](#) (klikněte na jednotlivé obrazy na stěnách a ty Vás odkáží na úložiště médií [Wikimedia Commons](#) s jejich kopiemi ve vysokém rozlišení a podrobnými informacemi, odkud si je můžete klidně stáhnout).

„Mnoho našich obrazů je také dostupné na Wikimedia Commons. Tímto způsobem můžeme oslovit širší publikum nejen u nás, ale i v zahraničí.“ - Muzeum Skoklosters Slott, [zdroj](#)

Do Stockholmského Nationalmuseet jsem přímo napsal. Zajímalo mě, jaké benefity vidí po té, co se rozhodli přejít na licence Creative Commons:

„O té doby, co jsme [naše objekty zveřejnili na Commons](#), si je měsíčně zobrazí 3 až 5 miliónů lidí. To nás také motivuje k tomu, abychom je dobře systematizovali a doplňovali k nim data, protože každá položka má pro online uživatele okamžitou hodnotu. Svobodné licence také umožňují zájemcům, aby si sami našli to, co požadují a to šetří naše kapacity (dříve jsme jednotlivé žádosti o zaslání kopií vypořádávali sami. To bylo dokonce mírně zpoplatněné, ale vzhledem k ceně tohoto servisu se to nevyplácelo). Zkrátka, svobodné licence nám šetří čas a díky nim jsme jednoduše více vidět.“ - Anni Mogensen, Head of Public Programmes, Nationalmuseet.

Nadprůměrně dobře se daří [spolupráci](#) polské Wikimédie a tamních institucí. Národní muzeum ve Varšavě poskytl pod svobodnou licencí ([CC BY-SA](#)) svá nejcennější díla polského, evropského a světového umění ([o spolupráci](#), [poskytnuté sbírky](#)), které se rázem objevily v článcích v mnoha jazykových verzích Wikipedie. Muzeum si platí i tzv. [wiki-rezidenta](#), člověka, který zlepšuje články týkající se Národního muzea. S Wikimedií dále spojily síly i Národní galerie umění Zachęta ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Národní muzeum moře v Gdaňsku ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Státní archiv historických záznamů ve Varšavě ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Státní archiv v Poznani ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Státní etnografické muzeum ve Varšavě ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Institut etnologie a kulturní antropologie v Poznani ([sbírky](#)), Státní archiv v Lodži ([spolupráce](#), [sbírky](#)), Evropské centrum Solidarity ([spolupráce](#), [sbírky](#)) nebo Institut Józefa Piłsudskiego ([spolupráce](#), [sbírky](#)).

Autor: Marta Malina Moraczewska, název: Rok obrzędowy z Wikipedią 02.jpg
zdroj: commons.wikimedia.org, licence: CC-SA-4.0

Tato muzea veřejnosti v podstatě říkají: Tady máte digitální kopie našich sbírek v nejlepší rozlišení a s úplnými informacemi. Dělejte si s nimi, co chcete. Víme, že budou šířit naše jméno, nic na tom netratíme a je to lepší než nekvalitní kopie bez kontextu a informací, které kolují po internetu.

Česko

V Česku je stále více institucí, které se svými sbírkami pronikají na internet, ale téměř žádná z nich není tak otevřená jako výše zmíněné. Mezi českými institucemi zatím převládá filosofie „to, co zdigitalizujeme, je naše“ a své kopie tak opatřují copyrihtem (např. [Sbírky online](#) kutnohorské GASK). Zřejmě mají obavu, že zveřejnění svobodných kopií - a to včetně *volných děl* -, je nějakým způsobem poškodí.

Další jsou o krůček dál - např. projekt Národního muzea [esbirky.cz](#), který sdružuje 65 institucí s více než 100 000 digitalizovanými díly už pod svobodnou licencí (pouze pro nekomerční užití). Kopie ale ve většině případů překrývá vodoznak. Jejich použití je tedy omezené na dívání.

Třetí skupina (např. [Moravská galerie](#)) už opouští vodoznaky, ale stále používá restriktivnější typy svobodných licencí, kdy se kopie nesmí nijak upravovat nebo nesmí být použity pro komerční účely (o komerčním užití níže).

Díla z těchto institucí bohužel nemůžeme zveřejnit na Wikipedii. Ta má podmínku: žádné vodoznaky, možnost kopie šířit, jakkoli upravovat a používat.

Výjimkou je např. [Vlastivědné muzeum ve Slaném](#), kde jsme uspořádali už dva editační víkendy. Muzeum Wikimedií poskytlo své zázemí, některá média ([zde](#) a [zde](#)) a podílelo se na rozšiřování článků o svých objektech. Podobnou spolupráci jsme navázali s Národním památkovým ústavem, [Moravskou zemskou knihovnou](#), městem Litovel ([zde](#) [např. historické pohlednice z jeho muzea](#)) pražskou Zoo, Akademií věd ČR, Institutem Bohuslava Martinů, PřF UK, Masarykovo universitou v Brně a naposledy (2019) městem Prachatice a jeho muzeem.

GLAMu se ale v Česku plně věnujeme od r. 2020.

Volná díla

Volné dílo je takové autorské dílo, které nepodléhá majetkovým autorským právům (nejčastěji jde o díla, u kterého již doba ochrany vypršela (tzn. např. uplynulo více než 70 let od smrti posledního autora). Volné dílo může každý volně využívat (pod podmínkou, že si nesmí osobovat autorství díla, snižovat jeho hodnotu a musí uvést autora, je-li znám).

Volná díla jsou naším společným kulturním dědictvím a proto věříme, že jejich cesta k veřejnosti by měla být co nejméně omezena. Přesto si řada institucí kopie volných děl více či méně přivlastňuje (používá copyright, nízká rozlišení, vodoznaky, restriktivní licence...). Nejen ve Wikimedii zastáváme názor, že pokud kdokoli zkopíruje volné dílo, měla by být i tato kopie volným dílem. Stejného názoru je i Evropská komise, která v tomto ohledu přichystala novou směrnici o autorském právu, kterou se budou muset jednotlivé členské státy řídit (od roku 2019 probíhají implementace do národních legislativ, kterých se Wikimedia ČR účastní).

Pokud kulturní instituce berou své poslání vážně (díla ochraňovat, šířit o nich povědomí a vzdělávat společnost), neměly by si volná díla nárokovat a jakkoliv omezovat jejich šíření.

Takhle prezentují své sbírky v newyorském MET. Povšimněte si možností v dolní liště ([zdroj](#)).

„Změna naší filozofie na tzv. "Otevřený přístup" (orig. [Open Access](#)) je vzrušujícím milníkem v digitálním vývoji, snahou o zpřístupnění našich sbírek a také tím nejlepším způsobem, jak plnit poslání muzea v digitálním věku.“ - Loic Tallon, vedoucí digitálního oddělení Metropolitan Museum of Art, které v únoru 2017 poskytlo 375 000 fotek svých objektů pod svobodnou licenci, [zdroj](#)

Komerční použití

Některé instituce povolují i komerční používání svých děl (resp. jejich digitalizovaných kopií). Jako důvod uvádí fakt, že komerční použití jejich děl je nijak neohroží. Mají totiž mnohem víc: originál. Naopak jakékoli (i komerční) šíření jejich děl vnímají jako další reklamu.

Někdy je navíc ona komerčnost velmi diskutabilní. Představte si, že provozujete záchranou stanici pro divoká zvířata

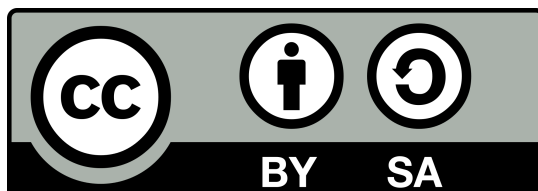

(neziskovou organizaci závislou na grantech a příspěvcích veřejnosti). Blíží se vánoce a jako organizace chcete pomoci svému rozpočtu tím, že svým podporovatelům nabídnete „merchandising“ v podobě pexesa s motivy svých zvířat ze známých obrazů. Obrázky stáhnete z Wikipedie, prodejem pexesa vyděláte 1500 Kč, které použijete na provoz stanice. Jde sice o zisk, ale ne ve smyslu podnikatelského záměru. Protože Wikipedie nechce takovéto použití svého obsahu nijak omezovat, najdete na ní jen obsah, který dovoluje i jeho komerční využití.

Licence

Účelem Wikipedie je šířit volně dostupné vzdělání a to nejlépe umožňují tzv. *svobodné licence*. Proto stejně jako všechny texty, tak i obrázky jsou na všech projektech Wikimedia publikovány pod svobodnými licencemi (nejrozšířenější z nich je licence [Creative Commons BY-SA 4.0](#)). Stejnou, nebo ještě benevolentnější licenci, používají i výše jmenovaná muzea a týkalo by se to i Vámi poskytnutých médií. Pokud označíte dílo licencí CC BY-SA 4.0, dáváte tím najevo, že ho může kdokoli použít k jakýmkoli účelům, pokud uvede autora/zdroj (BY) a zachová právě tuto svobodnou licenci (SA).

Takto svobodně licencovaná díla může kdokoli beztravně používat např. pro vzdělávací účely.

Obavy

Některé organizace mohou mít obavy, že pokud svá díla bez omezení zpřístupní, přijdou o své návštěvníky. Jak vidíte v části *Budoucnost*, funguje to přesně naopak. Svobodná digitalizovaná média právě lákají k návštěvě institucí. Vidět objekty naživo je totiž stále nenahraditelné.

České veřejné instituce také často tvrdí, že by své digitalizované sbírky už nejrady dávno zveřejnili, ale znemožňuje jim to legislativa. Nechali jsme si vypracovat posudek od [Parlamentního institutu](#) (mohu zaslat), který potvrzuje, že právní norma, která by zveřejnění znemožňovala, neexistuje a instituce mohou se svými sbírkami v tomto ohledu nakládat, jak samy uznají za vhodné.

Doporučení

Veřejné instituce ke zveřejňování jejich sbírek pod svobodnou licencí (konkr. [CC0](#) nebo [CC-BY](#)) přímo vybízí i Evropská komise v [tomto sdělení](#). Komise je toho názoru, že evropské kulturní dědictví by mělo být co nejvíce dostupné, tedy i v online prostoru a s co nejmenšími restrikcemi.

Stejně doporučení vydaly UNESCO: „Komukoli by mělo být umožněno volně používat jakékoli volné dílo v jakékoli podobě a jakýmkoli způsobem.“ (viz [International Instrument for the Safeguarding of Works in the Public Domain](#), str. 15) nebo [Europeana](#): „Co je volným dílem, musí zůstat volným dílem (...) nad volnými díly si nikdo nesmí nárokovat nová práva.“ (viz [Public Domain Charter](#)).

Výroční zprávy Wikimedia ČR naleznete [zde](#).